

Tahir Baxşəliyev

**RUSİYA TARİXİ
ƏN QƏDİM ZAMANLARDAN
GÜNÜMÜZƏDƏK**

Ali məktəblərin bakalavr pilləsi üzrə
050206 – «Tarix», 050113 – «Tarix müəllimliyi»,
050211 – «Regionşünaslıq (Qafqaz üzrə)» ixtisasları üçün
DƏRSLİK

*Bakı Dövlət Universiteti rektorunun
30.11.2020-ci il tarixli R-125 sayılı əmri
ilə dərsliyə nəşr
hüququ (qrif) verilmişdir.*

BAKİ – 2021

MÜNDƏRİCAT

Giriş.....	3
------------	---

I FƏSİL. SLAVYANLARIN MƏNŞƏYİ

§1. Hind-avropalıların tərkibində slavyanların yeri.....	12
§2. Qədim slavyanların sələfləri.....	14
§3. Şərq slavyanları qədim zamanlarda.....	17

II FƏSİL. RUS IX-XII ƏSRLƏRDƏ

§1. Şərq slavyanlarında dövlətin meydana çıxması.....	20
§2. Norman nəzəriyyəsi.....	24
§3. Kiyev knyazları.....	26
§4. Xristianlığın qəbul edilməsi.....	28
§5. Rus Yaroslav Mudrı və Yaroslaviçlər dövründə.....	33
§6. Dövlət hakimiyyəti. Erkən feodal münasibətlərinin əmələ gəlməsi. Şəhərlər, ticarət və ordu.....	36

III FƏSİL. RUS TORPAQLARI VƏ KNYAZLIQLARI XII-XIII ƏSRLƏRDƏ

§1. Müstəqil Rus knyazlıqlarının yaranması. Kiyev knyazlığı.....	44
§2. Çerniqov və Şimal knyazlığı.....	47
§3. Qaliç-Volin knyazlığı.....	49
§4. Böyük Novqorod.....	51
§5. Vladimir-Suzdal knyazlığı.....	54
§6. Qədim Rusun mədəniyyəti.....	58

IV FƏSİL. RUS TORPAQLARININ VƏ KNYAZLIQLARININ XIII ƏSRDƏ MONQOL VƏ XAÇLI YÜRÜŞLƏRİNƏ QARŞI MÜBARİZƏSİ

§1. Monqol-tatar yürüşləri.....	64
§2. Rusun şimal-qərb sərhədlərində İsveç və alman xaçlılarının işğalçılıq yürüşlərinə qarşı mübarizə.....	70

V FƏSİL. RUS TORPAQLARI XIII ƏSRİN II YARISI – XV ƏSRİN SONLARINDA. MƏRKƏZLƏŞMİŞ RUSİYA DÖVLƏTİNİN YARANMASI

§1. Rus torpaqları Qızıl Ordunun hakimiyyəti altında.....	73
§2. Rus torpaqlarının birləşdirilməyə başlanması. Moskvanın yüksəlişi.....	75
§3. Mərkəzləşmiş Rusiya dövlətinin yaranması.....	81

VI FƏSİL. RUSİYA DÖVLƏTİ XVI ƏSRDƏ

§1. Moskva çarlığının yaranması. İvan Qroznı.....	86
§2. İvan Qroznının xarici siyasəti. Livoniya müharibəsi (1558-1583).....	89
§3. Opriçnina. Rurikoviçlərin Moskva sülaləsinin başa çatması.....	93

VII FƏSİL. RUSİYA XVII ƏSRDƏ

§1. Qarışıqlıq dövrü.....	97
§2. Rusiya XVII əsrin I yarısında.....	108

§3. Rusiya XVII əsrin II yarısında	114
§4. Ukraynanın Rusiyaya birləşdirilməsi	117
§5. 1660-1670-ci illərdəki xalq hərəcatları	124
§6. Kilsə islahatı və parçalanma	126
§7. Sibir və Uzaq Şərqi mənimsənilməsi	129

VIII FƏSİL. XIII-XVII ƏSRLƏRDƏ RUS MƏDƏNİYYƏTİ

§1. Rus mədəniyyəti XIII-XV əsrlərdə	131
§2. XVI-XVII əsrlərdə Rus mədəniyyəti	134

IX FƏSİL. RUSİYA XVII ƏSRİN SONU – XVIII ƏSRİN I RÜBÜNDƏ. RUSİYA İMPERİYASININ YARANMASI

§1. Rusiya dəyişiklik ərafəsində	142
§2. I Pyotrun dövrü	146
§3. Şimal müharibəsi	149
§4. I Pyotrun islahatları	154
§5. Xalq üsyanları	161
§6. XVIII əsrin I rübündə rus mədəniyyəti	165

X FƏSİL. RUSİYA İMPERİYASI XVIII ƏSRİN II RÜBÜ VƏ ORTALARINDA. SARAY ÇEVRİLİŞLƏRİ

§1. Rusiya imperiyası 1725-1740-cı illərdə	169
§2. Saray çevrilişləri	176

XI FƏSİL. RUSİYA XVIII ƏSRİN II YARISINDA

§1. II Yekaterinanın taxta çıxması. «Maarifçi mütləqiyyət»	190
§2. Y.İ. Puqaçovun başçılığı ilə 1773-1775-ci illər kəndli müharibəsi	195
§3. Y.İ. Puqaçov üsyanından sonra II Yekaterinanın islahatları	199
§4. XVIII əsrin II yarısında Rusiyanın xarici siyasəti	201
§5. I Pavel	207
§6. XVIII əsrin II yarısında Rusiyanın mədəniyyəti	213

XII FƏSİL. RUSİYA İMPERİYASI XIX ƏSRİN I YARISINDA

§1. Rusiya XIX əsrin əvvəllərində	225
§2. XIX əsrin əvvəllərində Rusiyanın xarici siyasəti. 1812-ci il Vətən müharibəsi	232
§3. Rusiyada müharibədən sonrakı həyat. Dekabristlər hərəkatı	250
§4. Rusiya imperiyası I Nikolayın dövründə. Daxili siyasət	261
§5. I Nikolayın xarici siyasəti	268

XIII FƏSİL. RUSİYA XIX ƏSRİN II YARISINDA. İŞGALLAR DÖVRÜ

§1. 1860-1870-ci illərin islahatları. Təhkimçilik hüququnun süqutu	275
§2. Rusiyanın xarici siyasəti. 1877-1878-ci illərdə Rusiya-Osmanlı müharibəsi	286
§3. XIX əsrin II yarısında ictimai hərəkat. İmperator III Aleksandr	297

**XIV FƏSİL. XIX ƏSRDƏ RUSİYADA İCTİMAİ FİKİR VƏ
MƏDƏNİ HƏYAT**

§1. Rusiya mədəniyyətinin «Qızıl əsri» XIX əsrin I yarısında mədəni həyat	310
§2. Slavyanofillər və qərbçilər. Rus utopik sosializmi	318
§3. XIX əsrin II yarısında Rusiya mədəniyyəti	323

**XV FƏSİL. XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ RUSİYA İMPERİYASININ
BÖHRANI**

§1. Yeni əsrin astanasında	
§2. XIX-XX əsrlərin hüdunda Rusiya dünya meydanında. Rus-yapon müharibəsi	333
§3. XIX əsrin sonu–XX əsrin əvvəllərində ictimai hərəkət. Rusiyada marksizmin yaranması	341
§4. Rusiyada 1905-1907-ci illər inqilabı. Parlamentarizmin yaranması.....	345
§5. Üçüncü Dövlət Duması. P.A.Stolipinin islahatları.....	353
	366

XVI FƏSİL. XX ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ RUSİYANIN MƏDƏNİYYƏTİ

§1. Rusiya mədəniyyətinin «Gümüş əsri»	371
--	-----

XVII FƏSİL. RUSİYA I DÜNYA MÜHARİBƏSİNDƏ

§1. Birinci Dünya müharibəsi ərəfəsində Rusiyanın xarici siyasəti	380
§2. Birinci Dünya müharibəsinin başlanması. Hərbi əməliyyatların gedişi	386
§3. 1917-ci il Fevral inqilabı. II Nikolayın hakimiyyətdən əl çəkməsi	393

XVIII FƏSİL. FEVRAL İNQİLABINDAN OKTYABRA DOĞRU

§1. İkihakimiyyətlik dövründə ictimai-siyasi şərait	400
§2. General L.G.Kornilovun çıxışı	409

**XIX FƏSİL. OKTYABR HADİSƏSİ VƏ SOVET HAKİMİYYƏTİNİN
QURULMASI**

§1. Oktyabr ərəfəsində ölkənin daxili vəziyyəti	412
§2. Petroqradda silahlı üsyan və bolşeviklərin hakimiyyətə gəlməsi	414
§3. Sovet dövlət aparatının yaradılması.....	423
§4. Brest sülhü	428

**XX FƏSİL. VƏTƏNDAŞ MÜHARİBƏSİ VƏ XARİCİ HƏRBI
MÜDAXİLƏ**

§1. Vətəndaş müharibəsinin səbəbləri	431
§2. «Hərbi kommunizm» siyasəti	438
§3. Vətəndaş müharibəsi və xarici hərbi müdaxilənin şiddətlənməsi.....	441
§4. Polşa ilə müharibə. Vətəndaş müharibəsinin qırmızılardan qələbəsi ilə başa çatması	445
	805

**XXI FƏSİL. SOVET DÖVLƏTİ 20-ci İLLƏRİN
BİRİNCİ YARISINDA**

§1. 1920-ci illərin əvvəllərində daxili vəziyyət. Kronştadt qiyamı	452
§2. Yeni iqtisadi siyasətə keçilməsi. Partiyadaxili mübarizənin başlanması	455
§3. SSRİ-nin yaranması	465
§4. Milli dövlət siyasəti.....	471

**XXII FƏSİL. SSRİ 20-ci İLLƏRİN İKİNCİ
YARISI-30-cu İLLƏRDƏ**

§1. Sənayeləşdirmə siyasəti	475
§2. Kənd təsərrüfatının kollektivləşdirilməsi.....	484
§3. Hakimiyyət uğrunda partiyadaxili mübarizə	492

**XXIII FƏSİL. 1920-1930-cu İLLƏRDƏ BEYNƏLXALQ
VƏZİYYƏT VƏ SSRİ-nin XARİCİ SİYASƏTİ**

§1. 1920-ci illərdə SSRİ-nin xarici siyasəti	496
§2. 1930-cu illərdə beynəlxalq vəziyyət və SSRİ-nin xarici siyasəti	509

XXIV FƏSİL. 1917-1940-cı İLLƏRDƏ SOVET MƏDƏNİYYƏTİ

§1. Savadsızlığın ləğv edilməsi. Məktəb	519
§2. Ali təhsil.....	523
§3. Sovet elmi 1920-1930-cu illərdə	525
§4. Ədəbiyyat.....	531
§5. 1920-1930-cu illərdə incəsənət.....	535

**XXV FƏSİL. TOTALİTAR DÖVLƏT MODELİNİN BƏRQƏRAR
OLMASI**

§1. 1920-1930-cu illərdə sovet cəmiyyəti. 1936-cı il Konstitusiyası	545
§2. Siyasi rejim və kütləvi repressiyalar	552
§3. Sovet dövləti və din	560

XXVI FƏSİL. BÖYÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ

§1. Müharibənin başlanması	565
§2. Moskva döyüşü	574
§3. Antihitler koalisiyasının yaranması. Cəbhədəki yeni uğursuzluqlar	576
§4. Müharibədə əsaslı dönüş. Stalinqrad altında qələbə	580
§5. Partizan hərəkəti.....	583
§6. Kursk döyüşü	584
§7. 1944-cü ilin əvvəlində sovet-alman cəbhəsində vəziyyət.....	591
§8. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə dövlət siyasəti. Arxa cəbhə	593
§9. Avropada hərbi əməliyyatlar. Almaniyanın təslim olması	600
§10. Podstam konfransı. İkinci Dünya müharibəsinin başa çatması	604

XXVII FƏSİL. SSRİ 1940-cı İLLƏRİN İKİNCİ YARISI – 1950-ci İLLƏRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ. «GECİKMİŞ STALİNİZM»

§1. Daxili iqtisadi vəziyyət	609
§2. Müharibədən sonrakı kənd.....	613
§3. Əhalinin həyat səviyyəsi	616
§4. Siyasi rejim	618
§5. Mədəni həyat. İdeoloji kampaniya və diskussiyalar	625
§6. Xarici siyasət.....	630

XXVIII FƏSİL. «MÜLAYİMLƏŞMƏ». 1953-1964

§1. İctimai-siyasi vəziyyət	638
§2. Sov.İKP-nin XX qurultayı	643
§3. İqtisadi və sosial dəyişikliklər.....	646
§4. «Mülayimləşmə» dövründə mədəni həyat.....	652
§5. SSRİ-nin xarici siyasəti.....	658

XXIX FƏSİL. SSRİ 1960-cı İLLƏRİN İKİNCİ YARISI – 1980-ci İLLƏRİN ORTALARINDA

§1. İctimai-siyasi həyat	664
§2. Ölkənin sosial-iqtisadi vəziyyəti.....	674
§3. SSRİ beynəlxalq aləmdə	682
§4. 1983-1985-ci illərdə daxili vəziyyət	688

XXX FƏSİL. «YENİDƏNQURMA» SİYASƏTİ. 1985-1991

§1. Sosial-iqtisadi siyasət.....	691
§2. İctimai-siyasi vəziyyət	700
§3. SSRİ-nin dağılması. MDB-nin yaranması	708
§4. 1985-1991-ci illərdə SSRİ-nin xarici siyasəti.....	715

XXXI FƏSİL. 1940-cı İLLƏRİN İKİNCİ YARISI – 1980-ci İLLƏRDƏ SSRİ-də MƏDƏNİYYƏT

§1. Müharibədən sonra ölkənin mənəvi həyatı. Təhsil. Elm	722
§2. Ədəbiyyat və incəsənət	728
§3. 1960-cı illərin ikinci yarısı – 1980-ci illərdə mədəniyyət.....	732

XXXII FƏSİL. RUSİYA XX ƏSRİN 90-cı İLLƏRİ – XXI ƏSRİN ƏVVƏLLƏRİNDƏ

§1. Daxili sosial-iqtisadi siyasət	740
§2. İctimai-siyasi vəziyyət	748
§3. Federalizmin inkişafı. Çeçenistan müharibəsi	757
§4. Müasir Rusiyanın xarici siyasəti.....	760
§5. Rusiyanın mədəniyyəti.....	773
§6. Rusiya yeni minilliyin əvvəllərində (2000-2020).....	778
İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı	789